ڕوانگەیەکی فیلۆ – سۆسیۆلۆژیانەی ڕۆمانی(شەوانی ئادەم) ... د. شەونم یەحیا

ئەمە ناونیشانی ڕۆمانی (بەیان سەلمان) ە ، لە چاپکراوەکانی ساڵی 2015ی دەزگای " ئەندێشە" یە، (572) لاپەڕە لەخۆ دەگرێت. نووسەر لەم ڕۆمانەدا تەواوی دیاردە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی کۆمەڵگەی کوردی لە ڕێگای نوسینەوەی (شەوانی ئادەم) دەخاتە بەر دەستی خوێنەران. جگە لە دیاردەکان باس لە ڕووداوەکانی کۆمەڵگەی کوردی دەکات. بۆیە ئەو لێکدانەوە بۆ دیاردە کۆمەڵایەتییەکان دەکات، گێڕانەوەی ڕووداوە مێژووییەکانیش بە پشتبەستن بە لۆژیک، بەڵام لێرەدا چەمکی کرۆنۆلۆژیا بە شێوەیەک ئیشیپێکراوە کە لە پێشودا واقیع تێکشکێندراوە و دووبارە لەسەر خەیاڵ بونیادنراوەتەوە.
لێرەدا کرۆنۆلۆژیا پابەندە بە خەیاڵ نەک بە واقیع.
ڕۆمان ئەو ئەدەبەیە مرۆڤ لەو ڕێگایەوە دەتوانێ تێکەڵی ئەو کۆمەڵگایانە بێت کە نامۆیە بۆی، ڕۆمان ئەو نامۆبوونەی مرۆڤ بۆ ئەوانی تر دەرەوێنێتەوە؛ وا دەکات تاک ببێت بە بەشێک لە گەروودن، هەروەها لەو کۆمەڵگایانە تێبگات، بە ئەوەی لە واقیعدا سەفەری بۆیان کرد بێت.

بۆیە خوێنەر کە “شەوانی ئادەم” دەخوێنێتەوە لە دەردەسەری و ناخۆشی و خۆشی و کولتوور و فیکر و سایکۆلۆژیا و سروشتی کورد تێدەگات. کاتێک باس لە پیاو دەکات، بۆ نموونە پرسیار لەسەر وێنەی پیاوبوون لە کۆمەڵگەی کوردیدا دادەنێت، بەوەی ئەو زاتە نییە کە کۆمەڵگە بیری لێ کردۆتەوە وەکو کائینیکی بەهێز و چاو نەترس، کە لە پرۆسەی بەکۆمەڵایەتیکردنی هەموو ئەو بەهاو داب و نەریت و وەسفانەیان بۆ داناوە؛ بە پێچەوانەوە (بەیان سلمان) لە ڕۆمانی “شەوانی ئادەم” ئەو جۆربەزە و چاونەترسی و بەهێزییەی پیاو لەڕووی (سۆسیۆ – سایکۆلۆژییەوە) هێمایەکی تری پێ دەبەخشێت و ڕوانینی کۆمەڵایەتی بۆ پیاو دەخاتە چاپێکی تر. هەر لەهەمان کاتدا دۆخی ترس و دڵەڕاوکەی تەنیایی تێکەڵ بە شیعریەت دەکات، ئەمەش لە پێناو شکاندنی دۆخی رووت و قوتی بە دەنگی.
“پیتەکانی لەسەر لەوی دەکەوێتە خوارە و عەردەکە قوتی دەدات.”.
فانتازیای ئەم ڕستەیە تێکەڵی فەلسەفە دەبێت، واقیع دەخاتە فەلسەفەی خەیاڵ پەیکەرێکی بە دەنەخشێنێ و سەما بە وشەکان دەکات.

لێرەدا مرۆڤ لە تەنیایی دەردەخات و سروشت دەکاتە هاوڕێی.
من رۆماننووس نیم، بەڵام کاتێک بەرهەمێکی ئەدەبی دەخوێنمەوە بە تایبەتی رۆمان بە ڕوانگەیەکی سۆسیۆ- فیلوسوفییەوە سەیری دەکەم، لە کۆی رستەیەک، یاخود پەرگرافێکی ئەو بوارە هەبێت سەرنجم ڕادەکێشێت. بۆیە لەڕووی زانستییەوە ئەم رۆمانە دەچێتە ناو چوارچێوەی (فیلۆ – سایکۆ – سۆسیۆلۆژی مێژوویەوە)، بەستەوەی ئەم بوارانە بەیەکدەوە لەڕووی زانستییەوە کارێکی ئەوەندە سانا نییە، بەڵکو ووردەکاریی و تەکنیکێکی هونەری باڵای پێویستە.
هەر لە لاپەڕەی یەکەمی ئەم رۆمانە وێناو وسفکردنی دیمەنی ناو باسەکە بە تەکنیکێکی هونەرەی جوان نووسراوە. هەروەها ئەوەی (بەیان سەلمان) لە رۆماننووسەکانی تر جیا دەکاتەوە ئەوەیە کە لە وەسفکردنی دیمەنەکان وەکو کامیرا چۆن وێنەکان وەکو خۆی دەگرێت و بۆ ئێمەی دەگوازێتەوە، ئەویش بە شێوەیەک باسی دیمەنەکان دەکات وێنایەک لە خەیاڵی خوێنەر دروست دەبێ. هەربۆیە کاتێک باس لە دیمەنێک دەکات هەق بە رووداوەکان دەدات و ناهێلێت بچوکترین شت لە دەستی دەربچێ. ئەم نموونەیە لە لاپەڕەی 3 و 4 دا تێبینی دەکەین “جووتە کڵاشی لە پێدابوو لەبەر خۆڵ بەر ببون و رۆیشتنی زۆریش بەڵ شەی کردبوو.

پیاوە قەدو باڵایەکی بەرزی هەبوو، کورتەکو شەڕواڵێکی ڕەش و کراسێکی شینی تۆخی لەبەردابوو…”. نووسەر بە ئەنقەست ئەو وەسفکردنە درێژە پێ دەدات، بۆ ئەوەی لە لایەک بەتەواوەتی خوێنەر، جا کورد یان هەر نەتەوەیەکی تر بێت، لە ئازارو ناوخۆشی و دەردەسەری و نەرمی کورد تێ بگات. لەلایەکی تر، بەلای بەیان سەلمان “رۆمان بە رۆژێک و دووان نییە، بە مانەوەیە نەک مردن. رۆمان دەبێ هێزی بەرگری هەبێت.”.
لایەنێکی تری ئەم درێژەدانەش بە وەسفکردنی کەسایەتی و دیمەنەکان، هەندێ جار خەیاڵی خوێنەر لە زنجیرەی رووداوەکان دادەبرێنێ، هەروەها زۆر جار خوێنەر پێویستی بەوەیە رووداوەکان وەکو “فاس فووت” بە خێرای بگاتە دەستی، لە کاتێکدا شەوانی ئادەم لە مۆدێلی فاس فووت زۆر دوورە. بۆیە خوێنەر هەندێ جار بەزەحمەت دەتوانێ سەرەداوی رووداوەی ناو رۆمانەکە بگرێ و لێی نەپچڕێ.

لایەنێکی تری رۆمانی “شەوانی ئادەم” نیشاندانی دنیایەکی ترە لەرێگای فانتازییاوە، بەو مرۆڤانەی کە تەنیا لایەنێکی ژیان دەبینن. بۆیە لێرەدا ئیش لەسەر خەیاڵی تاک کراوە بۆ بینینی هەردوو لایەنی ژیان. نیشاندانی ئەو لایەنانەش لەرێگا بەکارهێنانی

وشە و زمانی هاودژ بەیەکەکانە؛ بەنموونە لە نێوان (ئارامی و ژاوە ژاو، گەشبینی و ڕەشبینی، ماندووبوون و پشوودان… هتد).
ئەم فانتازیایە هەر لەسەرەتای ڕۆمانەکەوە خوێنەر هەستی پێ دەکات، وێنایەکی فەلسەفیانە دەدات بە ڕووداوەکان، لە لاپەڕە (378) لە پەراگرافێکدا (وەستا) بە (سەکینە) دەڵێ "من گورگێکی تەنیا نیم لە نەبوونی مێگەلێک هەر بلورێنم، و نە تەپۆڵە بەفرێکی جەماوم بەسەر لووتکەی شاخەکەوە لە سەرمادا هەر خۆمی پێوە بگرم، نە کەسێکیشم پەنای بە نوێژ بردبێت، تاوەکو یاساکانی ئەو دونیام پێ پێ بکاتەوە…" لێردا لەڕووی فەلسەفەی کۆمەڵناسییەوە باس لە گەشبینی و ڕاستگۆیی و شکۆی مرۆڤ لە کۆمەڵگە دەکات. بە ئەوەی بوون و بەهاکانی خود بە ڕێگایەکی ئەخلاقی مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، بەتایبەتی ئەو کاتەی تاک لە حاڵەتێکی دژواردایە و پێویستی بە ئەوانی ترە، یاخود وەک کەسایەتی وەستا خۆی تەنیایی هەڵبژاردووە.

هەروەها ئامادەبوونی (ژن) لە ناو ڕۆمان "شەوانی ئادەم" بەشێوەیەکی شیکاری شوناسی ڕاستەقینەی ژنی کورد نیشاندەدا، کە ژن ئەو زاتەیە هەمیشە قوربانی دەستی کۆمەڵگە و نەریتەکانییەتی، پێش ئەوەی بیر لە بەختەوەریی تایبەتییەکانی خۆی بکات، بیر لە دەوروبەر دەکاتەوە. بەهۆی نەریتسالاری و کۆنترۆڵ و ئابلوقەی کۆمەڵایەتی لەسەر ژنی کورد، وایکردووە بەئاسانی نەتوانێ بیر لە خودی خۆی بکاتەوە، بەڵکو کارەسات و وێرانە سیاسییەکانیش دووئەوەندتر باری ژنی کوردیان قورسترکردووە. لەڕێوە کارەکتەری (سەکینە) لەنێو ڕۆمانەکەدا وێنەی ڕاستەقینەی ژنی کورد نیشاندەدات کە چۆن قوربانی بە خۆشییەکانی ژیانی خۆی دەدات و لەنێو کەژاوی سیاسی و کۆمەڵایەتی خۆی وون دەکات. بەوەی کە دەڵێت "منیش ژنێکی تەنیام، تەنیایی من لەوەی تۆ ترسناکترە، بە کەسێکی زل و درێژ ئەچم، کە جێی لە هیچ شوێنێکا نابێتەوە، یان بە کەسێکی زۆر زۆر کورتە باڵا ئەچم، کە لەبەر بچووکی هەموو کەس ئەیشێلێ…". بەیان سەلمان لەو ڕێگایەوە دەیەوێت پێمان بڵێت جەنگ و سیاسەت و نەریتسالاریی شێوازی ژیانی ژنی کورد دەستنیشان دەکات و چوارچێوەیەک بە دونیابینیی ژن دادەنێت؛ دونیایەک وابەستەیە بە هەموو ئەو وێرانکاریانەی کە ڕووبەڕووی کۆمەڵگەی کوردی بۆتەوە.

نوسەر لەڕێگای ڕۆمانی (شەوانی ئادەم) پرسی شوناسی مرۆڤ دەورژێنێت، لە دیالۆگێک لەنێوان (ژینە و مەردەخ) تاک لە زەمەنێکی ساختە دەبینێتەوە، ئەم ساختەیە تەنیا لە کەلوپەلەکان نیە، بەڵکو لە مێژووی مرۆڤەکانیشە کە ناتوانن ڕاستگۆیانە مامەڵە لەگەڵ خودی

خۆیان بکەن.

ئەوەی تێبینیم کرد لەڕووی زمانەوانیەوە (بەیان سەلمان) ه□و□نداوە زاراوەی ناوچەی گەرمیان بەکاربهێنێ، وەک نیشانەیەکە بۆ تایبەتمەندی ناوچەی گەرمیان کە ئەنفال بە ڕێژەیەکی گەورە تێیدا ڕوویدا. بۆ نموونە وشەی (زل) واتا گەورە ل9، (وسکت) بە (غەڵبەغەڵب) ، (عانێ) بە واتای کاتێ ل12، (عاسێیانە) واتا سەخت یان دژوار ل18.

سەرئەنجام، ئەگەر چی ئەم رۆمانە بەشێوازێکی رەخنەگرانە تیشک دەخاتە سەر تەواوی کولتووری ئەکتەری کۆمەڵایەتی لەو دۆخە ناتەندروستەی لەڕووی کۆمەڵایەتیەو□ ت□یدا دەژیت؛ لە کۆتاییدا پێمان دەڵێ جەنگ وێرانکاری و نەریت سالاری ناتوانی خەونی تاکەکان بکوژێ، بەڵکو هێزێکی پۆزەتیق ه□شتا لەناخی تاکدا ماوە، بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی تاریکی و تەنیای و ناخۆشی، دووبارە بونیادنانی ژیانێکی نوێ.